

Цифрові докази у розслідуванні кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Галина Авдєєва,

канд. юрид. наук, ст. наук. співробітн., НДІ вивчення проблем злочинності НАПрН України,
м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4712-728x>, e-mail: gkavdeeva@gmail.com

Важливу роль у розслідуванні дорожньо-транспортних пригод відіграють цифрові відеозаписи фактів порушень правил дорожнього руху, які здійснюються в автоматичному режимі системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, камерами відеоспостереження, відеореєстратори транспортних засобів та ін. Такі відеозаписи часто є об'єктами дослідження автотехнічної експертизи й експертизи аудіо- та відеозапису. Дослідження цифрових записів із відеореєстратора автомобіля іноді дає змогу встановити, що особою, яка спричинила аварійну ситуацію, був не водій, а пішохід. За результатами узагальнення судової практики виокремлено проблеми використання цифрових доказів під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. З'ясовано, що в Україні під час розгляду справ про порушення правил безпеки дорожнього руху в судах різних юрисдикцій виникають певні труднощі щодо визнання інформації в цифровій формі допустимими доказами. За однакових умов використання слідчими цифрових доказів судді у справах щодо дорожньо-транспортних пригод приймають протилежні рішення з тих самих питань. В одних випадках вони визнають копії цифрових записів недопустимими доказами, в інших — допустимими. Доведено, що процесуальні кодекси України потрібно доповнити визначенням терміна «цифрові докази», зазначити докладний порядок їх вилучення, огляду, фіксації та зберігання.

Ключові слова: дорожньо-транспортна подія; цифрові докази; допустимість доказів; джерела доказів; цифрова інформація; кримінальне провадження; фіксація доказів.

Digital Evidence in the Criminal Offenses Investigation Against Road Safety and Transport Operation

Galina Avdeeva

Digital video recordings of road traffic rule violations, which are automatically captured by systems monitoring administrative offenses in road safety, surveillance cameras, vehicle video recorders, etc., play a significant role in the investigation of road traffic accidents. Such video recordings often become subjects of forensic examinations, including vehicle technical examination and audio-video examination. Analyzing digital recordings from a vehicle's dashboard camera sometimes enables the identification of pedestrians as the individuals responsible for accidents, rather than the drivers. An analysis of judicial practice highlights issues related to the use of digital evidence in the investigation of road traffic accidents. It has been found that in Ukraine, during proceedings related to violations of road safety rules in courts of various jurisdictions, there are difficulties in recognizing digital information as admissible evidence. Under identical circumstances, judges may issue conflicting decisions regarding the admissibility of digital copies as evidence. It has been established that Ukraine's procedural codes should be amended to include a definition of the term «digital evidence» and to specify the detailed procedure for their seizure, examination, recording, and preservation.

Keywords: *road traffic accident; digital evidence; admissibility of evidence; sources of evidence; digital information; criminal proceedings; evidence collection.*

Протягом 2022 р. в Україні відбулося понад 18 тис. дорожньо-транспортних пригод (далі — ДТП), унаслідок яких майже 3 тис. осіб загинуло та приблизно 2 тис. травмовано. Причини цих ДТП: перевищення швидкості руху; порушення правил маневрування, проїзду перехресть або пішохідних переходів; недотримання дистанції та ін. [1]. Ці показники є значно меншими, аніж у попередні роки, проте таку статистику не можна вважати позитивною динамікою. До зменшення кількості ДТП у 2022 р. призвело повномасштабне вторгнення РФ в Україну, внаслідок якого було окуповано значну територію нашої країни, понад 14,5 млн громадян змушено виїхали за межі країни та рух транспортних засобів різко зменшився.

У 2022 р. обліковано майже 13 тис. кримінальних правопорушень проти безпеки руху й експлуатації транспорту, понад 4 тис. осіб повідомлено про підозру, понад 3,5 тис. проваджень з обвинувальним актом направлено до суду [2].

Прийняття певних процесуальних рішень у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти безпеки руху й експлуатації транспорту (ст. 286 Кримінального кодексу України, далі — *КК України*) залежить від установлення таких фактів порушень особою Правил дорожнього руху (далі — *ПДР*), які безпосередньо спричинили суспільно небезпечні наслідки, передбачені ч. 1—3 ст. 286 КК України і перебувають із ними у причиновому зв'язку [3, 4].

Слідчий (суд), установлюючи причиновий зв'язок між діями водія та шкідливим наслідком, ураховує як дії (бездіяльність) водія транспортного засобу, так і неналежне поведіння інших учасників дорожнього руху (зокрема, пішохода). Окрім того, розв'язуючи питання про встановлення причинового зв'язку, установлюють особу, яка спричинила аварійну ситуацію, та враховують наявність у водія технічної можливості уникнути ДТП. Такий підхід в окремих випадках призводить до виключення відповідальності водія [5, с. 10].

Важливу роль у розслідуванні ДТП відіграють цифрові відеозаписи фактів порушень ПДР, що їх здійснюють в автоматичному режимі системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, камери відеоспостереження, відеореєстратори транспортних засобів та ін. Такі відеозаписи часто стають об'єктами дослідження автотехнічної експертизи й експертизи аудіо- та відеозапису.

Співробітникам НДІ ВПрЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України довелося проводити комплексне дослідження матеріалів кримінального провадження щодо наїзду на пішохода. Матеріали цього провадження містили відеореєстратор автомобіля, який здійснив наїзд на пішохода, карту пам'яті із відеозаписом ДТП, протокол огляду автомобіля та численні фотознімки всіх ушкоджень. Матеріали кримінального провадження також містили автотехнічну експертизу, у якій дії пішохода, відеореєстратор і відеозаписи взагалі не досліджували, але у висновку експерта зазначено, що дії водія не відповідали п. 18.1 ПДР, що і спричинило ДТП [4].

За результатами додаткового комплексного дослідження всіх матеріалів кримінального провадження (зокрема, відеозаписів із відеореєстратора автомобіля) спеціалісти дійшли висновку, що дії пішохода не відповідали ПДР. Тобто дослідження цифрових записів з відеореєстратора автомобіля дало змогу змінити уявлення про причини ДТП і довести, що особою, яка спричинила аварійну ситуацію, був не водій, а пішохід.

Останнім часом у судах України часто досліджують цифрові відеозаписи, однак у справах про порушення ПДР іноді виникають певні труднощі щодо визнання їх допустимими доказами. Нерідко адвокати заявляють клопотання про визнання недопустимими цифрових доказів через те, що зазвичай до суду подають копії записів на оптичному диску або флеш-накопичувачі. За таких умов захисники стверджують, що

копія цифрового запису не ідентична оригіналові тому, що зміна носіїв файлу змінює його формат [6]. Це є хибним твердженням, тому що однією з основних ознак інформації у цифровій формі є те, що всі її копії, зафіксовані на різних носіях, є ідентичними оригіналами (цілком співпадають за всіма ознаками, включно із форматом файлу) [7, с. 133].

За результатами узагальнення судової практики встановлено, що суди України в одних випадках визнають копії цифрових записів недопустимими доказами, в інших — допустимими, тобто за однакових умов вони ухвалюють протилежні рішення. Зокрема, Верховний Суд (далі — ВС) у справі № 404/700/17 копію цифрового відеозапису з камери відеоспостереження та висновок автотехнічної експертизи визнав недопустимими доказами, обґрунтовуючи це тим, що «за копією встановити технологічні властивості відеограми за відсутності оригіналу та оригінального пристрою неможливо» [8]. А у справі № 754/2178/18 про порушення правил безпеки дорожнього руху копії відеозаписів із двох камер відеоспостереження та висновок автотехнічної експертизи той самий суд визнав належними доказами, хоча не було встановлено технічних характеристик пристроїв, на які було здійснено відеозаписи [9].

Водночас судді в Україні вважають, що, хоча цифрові відеозаписи мають важливе значення у процесі доказування, їх використання у судочинстві є обмеженим через те, що процесуальне законодавство й методичні рекомендації щодо збирання та фіксації цифрових доказів слідчими і правоохоронними органами є недосконалими [10]. Це є справедливим тому, що алгоритм дій наряду поліції в разі ДТП не містить збирання будь-яких відеозаписів [11], а в процесуальних кодексах України відсутнє визначення терміна «цифрові докази», не зазначено докладного порядку їх вилучення, огляду, фіксування та зберігання. Ці недоліки потрібно негайно усунути, оскільки вони можуть призвести до помилок у роботі із цифровою інформацією й ухвалення неправомірних процесуальних рішень.

Перелік джерел посилання

1. Найпоширеніші причини ДТП у 2022 році: поліція показала статистику / Судово-юридична газета в Україні. 26.02.2023. URL: <http://autoconsulting.ua/article.php?sid=53336> (дата звернення: 03.09.2023).
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіційний сайт генеральної прокуратури України. URL: https://old.gr.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 04.09.2023).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.08.2023).
4. Правила дорожнього руху : затв. постановою КМУ від 20.10.2001 р. № 1306 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2023).
5. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у кримінальних провадженнях щодо порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 Кримінального кодексу України) / упоряд. заст. голови ККС у складі ВС, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна ; правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату ВС. Київ, 2020. 43 с.
6. Судді ККС ВС обговорили проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду / Верховний Суд України : офіційний сайт. 28.10.2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1202347/> (дата звернення: 01.09.2023).
7. Авдєєва Г., Живуцька-Козловська Е. Проблеми використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві України та США. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. Вип. 1 (30). С. 126—143. DOI: 10.32353/khrife.3.2022.08 (дата звернення: 01.09.2023).

8. Постанова ВС від 31.10.2019 р. Справа № 404/700/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85390646> (дата звернення: 03.09.2023).
9. Ухвала ВС від 25.03.2019 р. Справа № 754/2178/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80716282> (дата звернення: 03.09.2023).
10. Процедура збору та фіксації е-доказів обов'язково має включати фахівців комп'ютерних технологій : суддя Яновська / Інформаційне агенство «Advokat Post». 31.10.2021. URL: <https://advokatpost.com/protsedura-zboru-ta-fiksatsii-e-dokaziv-obov-iazkovo-maie-vkliuchaty-fakhivtsiv-komp-iuternykh-tekhnologij-suddia-ianovska> (дата звернення: 01.09.2023).
11. Червінчук А. В., Пилипенко Є. О., Атаманенко Ю. Ю. Алгоритм дій наряду поліції при ДТП (науково-практичний poradnik). Київ, 2021. 42 с.